

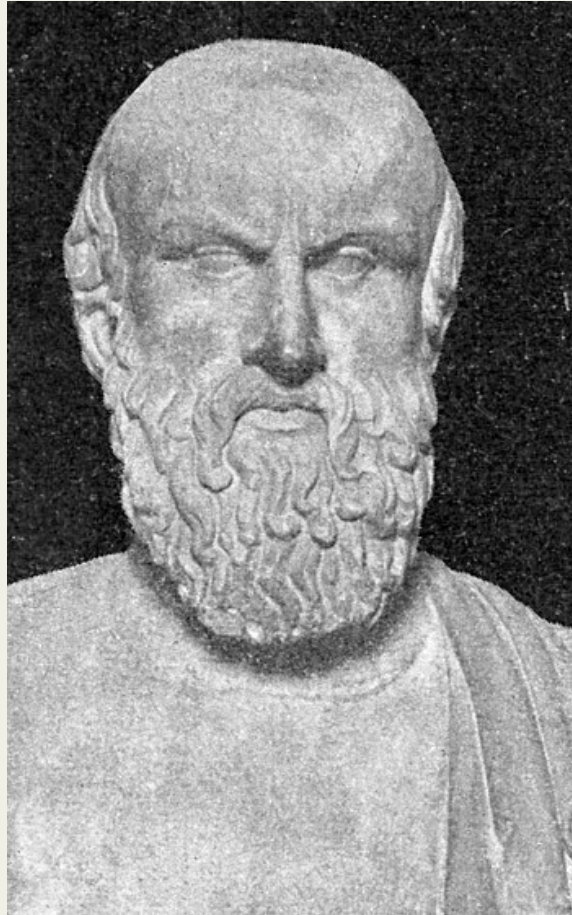
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ενότητα 1: ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ Α'

**Εισαγωγή στο αρχαίο τραγικό θέατρο
Γνωριμία με τον Αισχύλο (68Θ200)**

**Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Θεατρικών Σπουδών**

ΑΙΣΧΥΛΟΣ

Εικόνα 1: Προτομή του Αισχύλου

Βιογραφικά στοιχεία Ι

- Γενν. **Ελευσίνα**, περίπου το **525 π.Χ.** – Πεθαίνει στη **Γέλα** το **456 π.Χ.**
(Σοφοκλής: 496-405 π.Χ. - Ευριπίδης: 485-406 π.Χ.)
- Κατάγεται από αριστοκρατική οικογένεια γαιοκτημόνων της Ελευσίνας και ήταν γιος του «ευπατρίδη» Ευφορίωνα
- Αδελφοί του: ο Κυναίγειρος (Μαραθώνας) και Ευφορίων ή Αμεινίας (Σαλαμίνα)
- Συμμετέχει στους **Περσικούς Πολέμους** (490 π.Χ.: Μαραθώνας - 480 π.Χ.: Σαλαμίνα, ίσως και Αρτεμίσιο, Μυκάλη, Πλαταιές, αργότερα Θράκη). Ίσως τραυματίζεται («πολλὰ τρωθείς», *Βίος Αισχύλου*)

Βιογραφικά στοιχεία II

- Πιθανή επίδραση των **Ελευσινίων Μυστηρίων** στη διανοητική του συγκρότηση και στο καλλιτεχνικό του έργο (πρβλ. την επίκληση της Δήμητρας από τον Αισχύλο στους *Βατράχους* του Αριστοφάνη, στ. 886κε.: *Δήμητερ, ἢ θρέψασα τὴν ἐμὴν φρένα*).
- Ποιοι ήταν οι λόγοι για τους οποίους ο ποιητής οδηγήθηκε σε «**δίκην ασεβείας**»; Η (άμεση ή έμμεση) αποκάλυψη «μυστικών» των Ελευσινίων Μυστηρίων και σε ποια τραγωδία (*Τοξότιδες, Ιέρειες, Σίσυφος πετροκυλιστής, Ιφιγένεια, Οιδίπους*);
- Όταν κατηγορήθηκε ότι πρόδωσε τα μυστήρια των Ελευσινίων απάντησε, όπως παραδίδει ο Αριστοτέλης (*Ηθικά Νικομάχεια, ΙΙΙ, 2*), ότι «*οὐδέν ἐγγώριζεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πραγμάτων μυστικῶν*» .

Βιογραφικά στοιχεία III

Ταξιδεύει δύο ή τρεις φορές στη **Σικελία**, στην αυλή του τυράννου Ιέρωνα.

- Πρώτο ταξίδι: 476/5 π.Χ. (*Αιτναίαι*, ίδρυση της Αίτνας) ή 471/470 π.Χ. (επανάληψη της τραγωδίας *Πέρσαι*);
- Μετά το 458 π.Χ. («διδασκαλία» *Ορέστειας*) μεταβαίνει εκεί για τελευταία φορά.
- Ποιοι ήταν οι λόγοι που τον ώθησαν στις διαδοχικές μετακινήσεις; Προσωπικοί (ήττα από τον Σοφοκλή; απογοήτευση από τη «δίκην ασεβείας»; οικονομικά κίνητρα);, καλλιτεχνικοί (αλλαγές στην αθηναϊκή θεατρική τέχνη; αποδοχή μιας δελεαστικής καλλιτεχνικής πρόσκλησης);, πολιτικοί (δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις; εξοστρακισμός του αριστοκρατικού Κίμωνα το 461 π.Χ.);

Βιογραφικά στοιχεία IV

- **Οικογενειακή θεατρική παράδοση:** (γιοι) Ευαίων και Ευφορίων (νικητής το 431), Φιλοκλής (ανιψιός), Μόρσιμος (γιος Φιλοκλή), Αστυδάμας (γιος Μόρσιμου), Φιλοκλής Β' και Αστυδάμας Β' (γιοι Αστυδάμαντα)
- Πεθαίνει και θάπτεται στη Γέλα της Σικελίας το 456 π.Χ.
- Επιτύμβιο επίγραμμα στη Γέλα: «**Αἰσχύλον Εὐφορίωνος τόδε κεύθει μνήμα καταφθίμενον / πυροφόροιο Γέλας. / Ἄλκην δ'εὐδόκιμον Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἴποι καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος**».

Βιογραφικά στοιχεία V

- Δικαίωμα για μεταθανάτιες παραστάσεις έργων του Αισχύλου ήδη από τον 5^ο αι. π.Χ. (*Βίος Αισχύλου*): «Ἄθηναῖοι δὲ τοσοῦτον ἠγάπησαν Αἰσχύλον, ὥς ψηφίσασθαι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν βουλόμενον διδάσκειν τὰ Αἰσχύλου χορὸ λαμβάνειν».

Ιστορικό πλαίσιο Ι

- **510 π.Χ.:** Πτώση της τυραννίας των Πεισιστρατιδών (527 π.Χ κ.εξ.), μεταρρυθμίσεις Κλεισθένη
- **490:** Πρώτη εκστρατεία των Περσών στο Αιγαίο και την Αττική - **Μάχη του Μαραθώνα** (Μιλτιάδης)
- **490-482:** Εσωτερικοί πολιτικοί αγώνες στην Αθήνα - Οστρακισμός του Μιλτιάδη (485 π.Χ.) και του Αριστείδη (482 π.Χ.)

Ιστορικό πλαίσιο II

- **480: Δεύτερη περσική εκστρατεία του Ξέρξη στην Ελλάδα - Μάχη στις Θερμοπύλες (Λεωνίδας) - Ναυμαχία της Σαλαμίνας (Θεμιστοκλής)**
- **479: Μάχη στις Πλαταιές και ναυμαχία της Μυκάλης - Συντριβή της περσικής δύναμης**
- **478/7: Ίδρυση της αττικής-δηλιακής συμμαχίας**
- **470: Οστρακισμός του δημοκρατικού Θεμιστοκλή , μετά από ενέργειες του ηγέτη της αριστοκρατικής παράταξης, Κίμωνα (γιου του Μιλτιάδη) - Γέννηση του Σωκράτη**

Ιστορικό πλαίσιο III

- **462: Πολιτικές μεταρρυθμίσεις του δημοκρατικού Εφιάλτη – Αποδυνάμωση των ελεγκτικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων του αριστοκρατικού σώματος του Αρείου Πάγου και ενίσχυση της Εκκλησίας του Δήμου**
- **461: Δολοφονία του δημοκρατικού Εφιάλτη - Οστρακισμός του αριστοκρατικού Κίμωνα - Ο Περικλής ανέρχεται στον πολιτικό βίο.**
- **454: Μεταφορά του συμμαχικού ταμείου από τη Δήλο στην Ακρόπολη**

Ιστορικό πλαίσιο IV

- **Περσικοί Πόλεμοι:** Πανελλήνιος αγώνας υπέρ της εθνικής ανεξαρτησίας και νίκη εναντίον της περσικής εισβολής
- Έξαρση του μαχητικού ηρωισμού → Πίστη στη θεϊκή δικαιοσύνη: μετάβαση από την τυραννία στην ελευθερία, από τον πόλεμο στην ειρήνη, από την έριδα στην αρμονία
- Η Αθήνα ως ηγετική δύναμη στον ελληνικό χώρο μετά τους Περσικούς Πολέμους
- Ανάδυση αντικρουόμενων ρευμάτων της παλιάς και της νέας πολιτικής ζωής: Μεταρρυθμίσεις Εφιάλτη – καθιέρωση ριζοσπαστικής δημοκρατίας – συνεχείς οστρακισμοί (Αριστείδης, Θεμιστοκλής, Κίμων κ.ά.)

Θεατρική σταδιοδρομία Ι

- **536/5-532/1 π.Χ.:** ένταξη τραγικών παραστάσεων στο θρησκευτικό πλαίσιο των **Μεγάλων Διονυσίων** (Θέσπεις: ο πρώτος ποιητής και υποκριτής;)
- Πρόδρομοι Αισχύλου: **Πρατίνας** (σατυρικά κυρίως δράματα), **Χοιρίλος** (160 έργα;), **Φρύνιχος** (*Αιγύπτιοι, Δαναΐδες, Τάνταλος, Μιλήτου Άλωσις, Φοίνισσαι*) κ.ά. – περ. 550 τραγωδίες
- Σταδιακή ανάπτυξη της τραγωδίας μέσα από τον συγκερασμό ηρωικών-διθυραμβικών χορικών ασμάτων (με θεϊκούς και ηρωικούς μύθους ως περιεχόμενο) και σατυρικών-κωμικών, τελετουργικών δρωμένων (με έντονο μιμικό και ορχηστικό στοιχείο), με κοινό άξονα τη λατρεία του Διονύσου.

Θεατρική σταδιοδρομία II

- **Πρώτη εμφάνιση:** περ. 500-497 π.Χ. (70ή Ολυμπιάδα)
- **Σύνολο έργων:** περ. 73 (ή πάνω από 90, σύμφωνα με τη Σούδα)
- **Σωζόμενα έργα:** 7 (από την όψιμη περίοδο του Αισχύλου)
- **Πρώτη νίκη:** 484 π.Χ. (μετά από 15 περίπου χρόνια προσπάθειας)
- **Σύνολο νικών:** 13 α' βραβεία (ή 28 σύμφωνα με τη Σούδα, των επαναλήψεων συμπεριλαμβανομένων)
- **Πρώτη παράσταση σωζόμενης τραγωδίας :** *Πέρσαι* – 472 π.Χ. (α' βραβείο)

Θεατρική σταδιοδρομία III

- Άλλες νίκες τετραλογιών (3 τραγωδίες και 1 σατυρικό δράμα): **Θηβαϊκή τετραλογία** (σώζονται οι *Επτά επί Θήβας*) – *Ορέστεια* (σώζεται η τραγική τριλογία).
- **Αποσπάσματα**: περ. 500 (βλ. Stefan Radt: *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, Vol. 3, Aeschylus, Göttingen 1985)
- **Σατυρικά δράματα** : περίπου 15 (μεγάλα αποσπάσματα από τα έργα *Δικτυουλκοί* και *Ισθμιασταί*)
- **Ισχυρό διονυσιακό στοιχείο**: 11 χαμένες τραγωδίες με καθαρά διονυσιακό θέμα (*Βάκχαι*, *Σεμέλη*, *Πενθεύς* κ.ά.) – Χαρακτηρισμοί που αποδόθηκαν στον Αισχύλο: «*Βακχεῖος ἄναξ*» (Αριστοφάνης), «*μεθύων*» (Αθήναιος), *αισχύλεια* δράματα «*μεστὰ Διονύσου*» (Πλούταρχος)

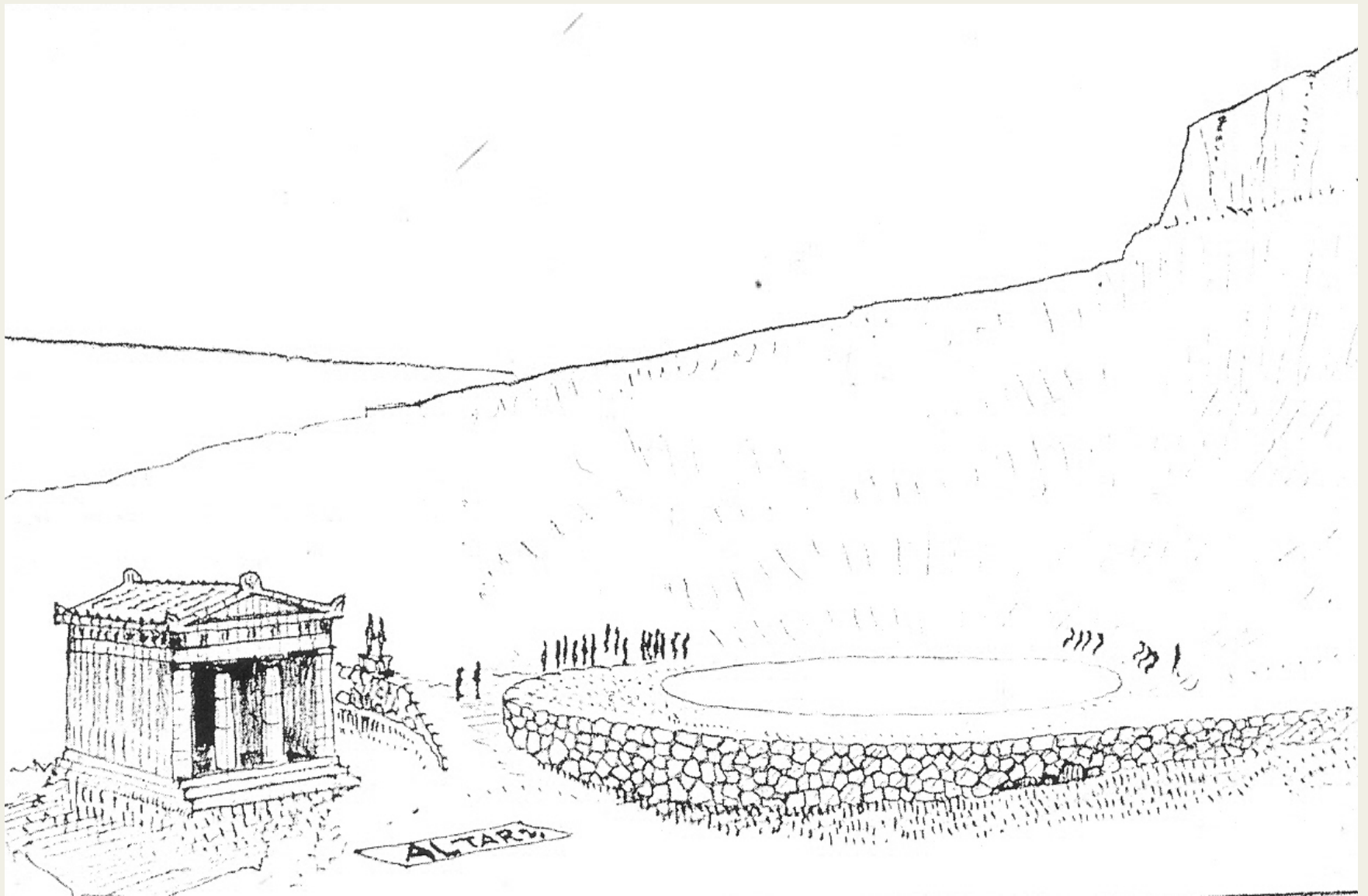
Θεατρική σταδιοδρομία IV

- **Έντονη ομηρική επίδραση** : ηρωικός λόγος, μεγαλόπρεπο ύφος, επικά θέματα
- Πρβλ. τη μεταγενέστερη μαρτυρία: *«Αίσχύλου, ὃς τὰς αὐτοῦ τραγωδίας τεμάχη εἶναι ἔλεγεν τῶν Ὀμήρου μεγάλων δείπνων»* (Ἀθήναιος, *Δειπνοσοφισταί*, Βιβλ. Η', κεφ. 347)
- Πρβλ. τα χαμένα δράματα του Αισχύλου *Αχιλληίς* (*Μυρμιδόνες*, *Νηρηίδες*, *Φρύγες* ή *Ἐκτορος Λύσις*), *Ψυχοστασία*, *Πηνελόπη* (σατυρικό δράμα;)

Θεατρικό-θρησκευτικό διαγωνιστικό πλαίσιο

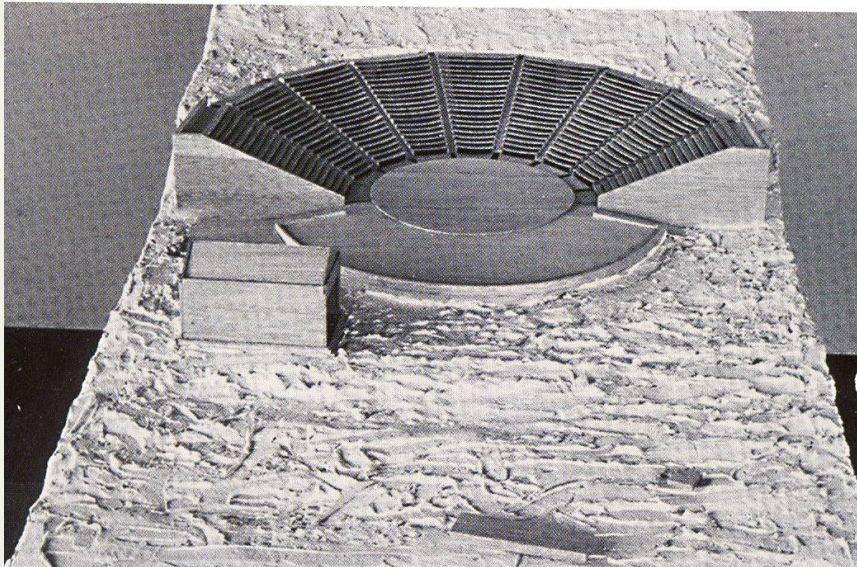
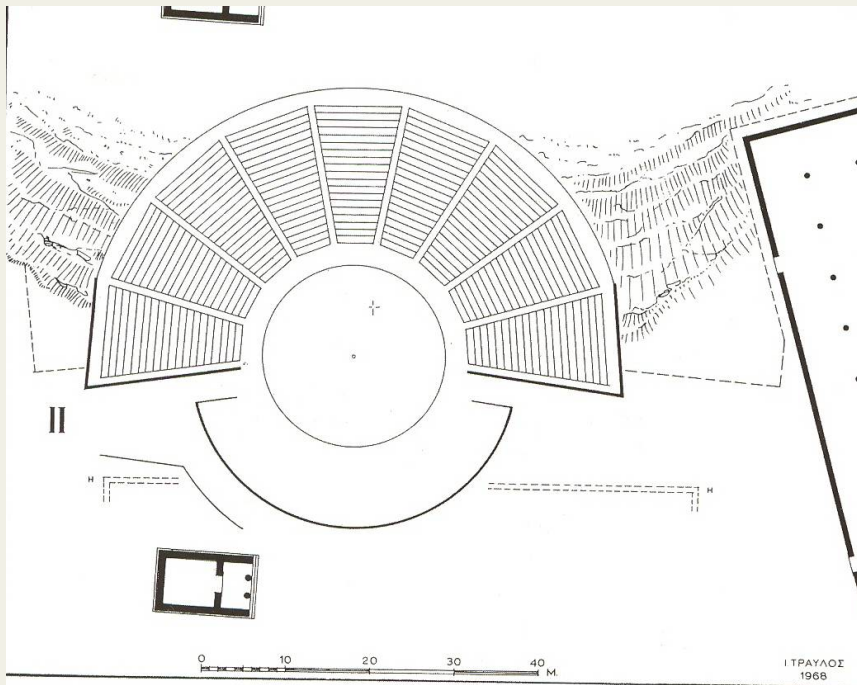
ΜΕΓΑΛΑ ή ΕΝ ΑΣΤΕΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

- **536/5-532/1 π.Χ.:** η πρώτη επίσημη παράσταση τραγωδίας στην Αθήνα, επί Πεισιστράτου, μετριοπαθούς «τυράννου»
- **περ. 500 π.Χ.:** ενσωμάτωση σατυρικού δράματος στο διαγωνιστικό πλαίσιο
- **486 π.Χ.:** ενσωμάτωση κωμικών παραστάσεων στο διαγωνιστικό πλαίσιο
- **Διάστημα τέλεσης των δραματικών αγώνων: 9-13 Ελαφηβολιώνος (Μάρτιος-Απρίλιος)**

Εικόνα 2: Η πρώτη αρχιτεκτονική μορφή του θεάτρου του Διονύσου, κατά την αναπαράσταση του E. Fiechter (Fiechter, 1936, εικ. 29)

Εικόνα 3: Αναπαράσταση του Θεάτρου του Διονύσου στο β΄ μισό του 5^{ου} αι. π.Χ., από τους Ι. Τραυλό (επάνω, κάτοψη) και Η. Knell (κάτω, μοντέλο)
(Travlos 1971, εικ. 677 & Knell 1979, πίν. XII)

Εικόνα 4: Το θέατρο του Διονύσου. Μερική άποψη του κοίλου, της ορχήστρας και του Βήματος του Φαίδρου, από βόρεια (2002)

**Πληροφορίες και οπτικοακουστικό υλικό για το θέατρο
του Διονύσου βλέπε στον ιστότοπο του «Διαζώματος»,
http://www.diazoma.gr/GR/Page_04-01_AT-001.asp**

Μεγάλα ή εν άστει Διονύσια

9-13 Ελαφηβολιώνος - Διαδοχικές παραστάσεις πέντε κωμωδιών τη 10η Ελαφηβολιώνος και επί τρεις ημέρες στη συνέχεια, παραστάσεις μίας τραγικής τετραλογίας ανά ημέρα

- Μεγάλα Διονύσια, πριν από τον Πελοποννησιακό Πόλεμο

Περιορισμός των κωμωδιών σε τρεις - Περιορισμός των αγωνιστικών ημερών σε τρεις (10-12 Ελαφηβολιώνος), με τις τρεις κωμωδίες να επιστεγάζουν καθεμιά από τις τρεις αγωνιστικές ημέρες.

- Μεγάλα Διονύσια στη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου (431 π.Χ. – 404 π.Χ)

Η Θεατρική τέχνη του Αισχύλου

❖ Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο

❖ Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο

❖ Διανοητικό – Ιδεολογικό επίπεδο

Η τέχνη του Αισχύλου

Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο Ι

- ❖ Εκτενή χορικά: πλούσια και τολμηρή λεκτική πολυπλοκότητα, λυρική έξαρση, συνάφεια με τη δράση, απουσία αδικαιολόγητων παρεκβάσεων
- ❖ Γλωσσική μεγαλοπρέπεια ανάλογη των μεγάλων διανοημάτων (Αριστοφάνης, *Βάτραχοι* 1005-1006: «ἀνάγκη μεγάλων γνωμῶν καὶ διανοιῶν ἴσα καὶ τὰ ρήματα τίκτειν»)

Η τέχνη του Αισχύλου

Γλωσσικό – Εκφραστικό επίπεδο II

- ❖ Αριστοφ. *Βάτρ.* 1036-37: «Ὁ πρῶτος Ἑλλήνων πυργώσας ρήματα σεμνὰ καὶ κοσμήσας τραγικὸν λῆρον».
- ❖ Αλληπάλληλες μεταφορές - Συσσώρευση εντυπωσιακῶν συνθέτων - Πλούτος επιθέτων και μετοχῶν - Νεολογισμοί - Ετυμολογικές ερμηνείες – Επαναφορά θεματικῶν μοτίβων
- ❖ Αντιπαράθεση ανάμεσα στη διαλογική και τη χορική γλώσσα

Η τέχνη του Αισχύλου

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο I

- ❖ Αύξηση του αριθμού των υποκριτών σε δύο → Αύξηση των διαλογικών μερών → Ανάπτυξη των «χαρακτήρων» → Οργανική προώθηση της δράσης (*«πρῶτος οὔτος πάθει γενικωτέροις τὴν τραγωδίαν ἠΐξησε»*, Βίος Αισχύλου)
- ❖ Μείωση των μελών του Χορού (σε δώδεκα;) → Μείωση των χορικών μερών → Μετατροπή του λυρικού αφηγηματικού διθυράμβου σε δραματική σύνθεση

Η τέχνη του Αισχύλου

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο II

- ❖ Υιοθέτηση του τρίτου υποκριτή, αν όχι και του δεκαπενταμελούς Χορού (βλ. *Ορέστεια*), που εισήγαγε πιθανώς ο Σοφοκλής.
- ❖ Παρόλ' αυτά, εξαιρετική υπεροχή του Χορού και των λυρικών μερών σε σχέση με τους μεταγενέστερους δραματικούς ποιητές
- ❖ Σύνθεση τετραλογιών με ενιαίο θέμα: μεγάλη διάνοιξη στον αφηγηματικό χώρο και χρόνο
- ❖ «Πολεμική» θεματολογία

Η τέχνη του Αισχύλου

Δραματικό και σκηνικό επίπεδο III

- ❖ Πλοκή όχι «επεισοδιώδης», αλλά γραμμική, με έντεχνη ανατροπή (κορύφωση), μέσω μιας πράξης ή απόφασης που συνήθως επιτελείται ή λαμβάνεται επί της σκηνής.
- ❖ Αξιοποίηση της αναμονής, της αγωνίας και της έκπληξης, σε μια δράση που δεν διακρίνεται, όμως, από πολλές μεταπτώσεις και μεταστροφές.
- ❖ Σταδιακή επαύξηση της αρχικής αβεβαιότητας μέσα από ένα γαλαξία σύνθετων «σημείων» (όνειρα, χρησμοί, κατάρες, λογοπαίγνια κ.ά.) και επαναλαμβανόμενων «εικόνων» (ζώα, κυνήγι-καταδίωξη, θυσία κ.ά)

Η τέχνη του Αισχύλου

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο IV

- ❖ Σκηνογραφική αοριστία – «Ανοιχτός» ο τόπος δράσης μέχρι την *Ορέστεια*
- ❖ *Ορέστεια*: Δραστικές αλλαγές στον σκηνογραφικό χειρισμό του τόπου δράσης ↔ Δραστικές αλλαγές στη διαμόρφωση του σκηνικού χώρου στο αρχαίο θέατρο του Διονύσου
- ❖ Τολμηρός σκηνογραφικός και ενδυματολογικός πειραματισμός – Στοιχεία «τερατείας» (θεοφάνειες, είδωλα, άρματα, θεϊκοί Χοροί κ.ά.)

Η τέχνη του Αισχύλου

Δραματικό - Σκηνικό επίπεδο V

- ❖ Ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον «γερανό» (Πολυδεύκης, 2^{ος} μ.Χ.αι.); Πολύ πιθανή η χρήση εκκυκλήματος στις παραστάσεις των τραγωδιών του Αισχύλου
- ❖ Μετάβαση από το «λεκτικό-αφηγηματικό» στο «οπτικό-μιμητικό» επίπεδο
- ❖ «Αντανακλώμενες σκηνές» με δραματική και οπτική λειτουργικότητα.

Η τέχνη του Αισχύλου

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο I

❖ Η «θεολογία» του Αισχύλου:

- ✓ Αδιάλειπτη ανάμειξη των θεικών δυνάμεων στον κυρίως κορμό της δράσης
- ✓ Υπόμνησή τους μέσω επί σκηνης βωμών ή αγαλμάτων
- ✓ Παρέμβασή τους μέσω οίωνων, χρησμών, ονείρων και προφητειών
- ✓ Πληθώρα ευσεβών αναφορών, θρησκευτικών δεήσεων και ένθερμων διακηρύξεων πίστης

Η τέχνη του Αισχύλου

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο II

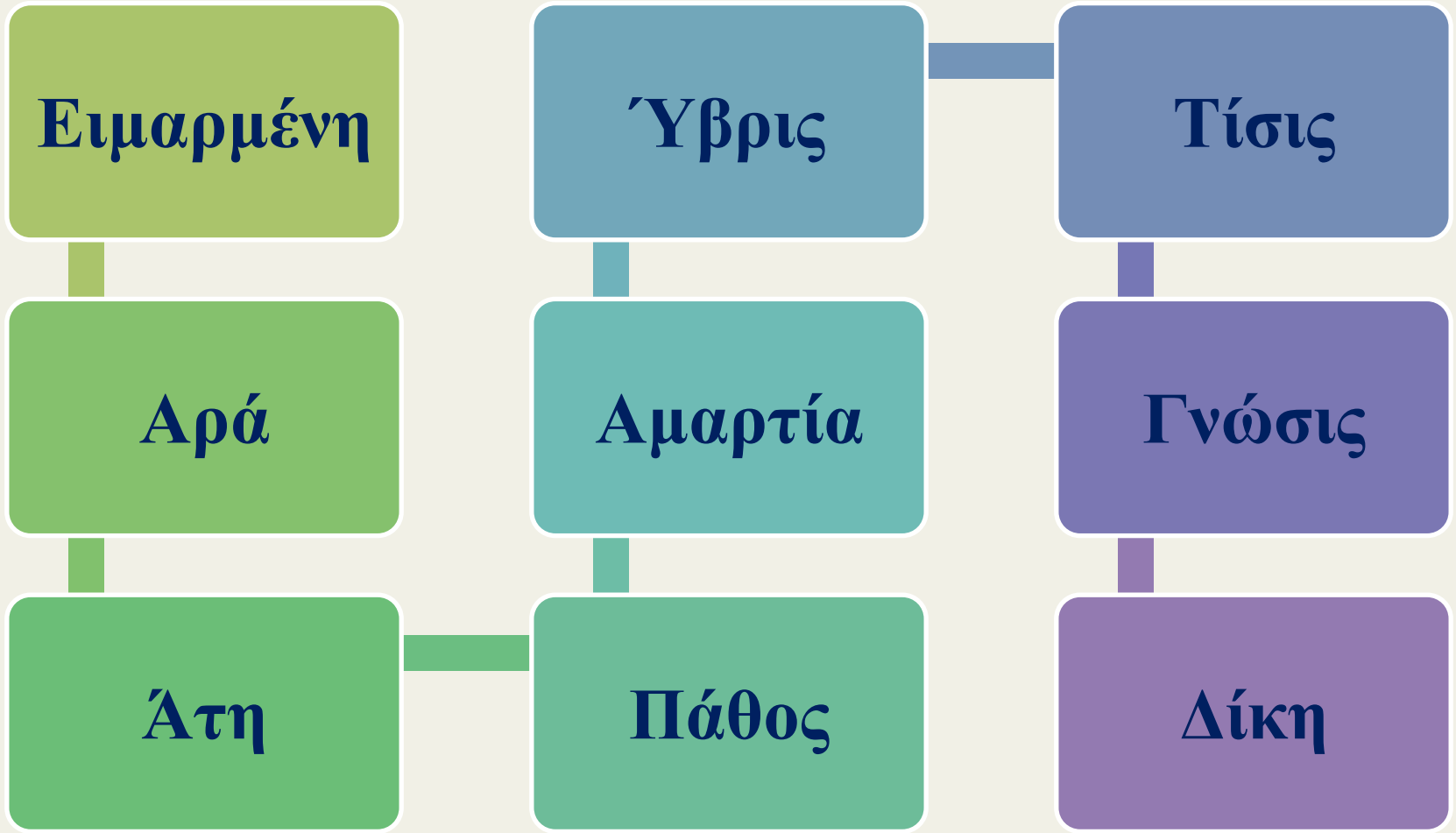
- ❖ Πρωτοκαθεδρία του Δία – Σύνδεση του Δία με τη Δίκη – Αναγωγή σε παλαιές θεότητες (Γη, Ερινύες)
- ❖ Διαρκής ένταση ανάμεσα στην ανεξέλεγκτη δύναμη του θεού και την καταστροφική αδυναμία του ανθρώπου, ανάμεσα στην πίεση της αναπότρεπτης μοίρας και την προσωπική βούληση, ανάμεσα στη μεταφυσική ανάγκη και την ατομική ελευθερία.

Ο Θεολόγος Αισχύλος

Υπάρχει θεός αιώνιος / κι αν του αρέσει τ' όνομα / Δία κι εγώ τον
ονομάζω. / Ζυγιάζω με το στοχασμό / και μόνο Δία βρίσκω / να
βάλω γι' αντισήκωμα, / όταν οι κούφιας μέριμνες / βαραίνουν την
ψυχή μου. / Αυτός που πρώτα φάνταζε τρανός / και φούσκωνε
θρασύς κι ανίκητος / θ' αφήσει αμνημόνευτο το πέρασμά του. /
αυτός που θα φυτρώσει στο κατόπι του / θα 'ρθει κι αυτός, θα
νικηθεί και θα περάσει. / Μ' αυτός που ψάλλει του Διός τον επινίκιο
ύμνο / βρήκε της σύνεσης το δρόμο μια για πάντα. / Αυτός, ο Ζεύς,
το δρόμο χάραξε / της φρονιμάδας μέσα απ' τη νομοτέλεια: / το
πάθος μάθος. / Αυτός σταλάζει στην καρδιά / πικρό στον ύπνο μας
τον πόνο / και στανικά μας συνετίζει. Είναι σκληρό και τέλειο το
δώρημα / που στέλνουν οι θεοί / απ' το σεμνό τους θρόνο.

(Πάροδος *Αγαμέμνονα*, στ. 160-183, μετάφραση Κ. Χ. Μύρη).

Ειμαρμένη

Ύβρις

Τίσις

Αρά

Αμαρτία

Γνώσις

Άτη

Πάθος

Δίκη

Η τέχνη του Αισχύλου

Σημασιολογικό – Ιδεολογικό επίπεδο III

- ❖ Κληρονομικότητα της «αμαρτίας»: σύνδεση του μέλλοντος και του απώτερου παρελθόντος
- ❖ Η απόκτηση «φρόνησης» μέσω του «πάθους» (*πάθει μάθει, μαθεῖν τὸν ἔρξαντα*)
- ❖ Συμφιλίωση και αποκατάσταση της πολιτικής και κοσμικής τάξης στο τέλος της τριλογίας (*Ὀρέστεια, Δαναΐδες, Φρύγες, Ἐλευσίνιοι, Προμήθεια, Λυκούργεια κ.ά.*)

Ο Αισχύλος του Αριστοφάνη (*Βάτραχοι*, 405 π.Χ.)

- Σύμβολο αρχαϊκής μεγαλοπρέπειας
- Επιβλητικό ύφος
- Γενναιόφρονες ήρωες
- Ένθεη έμπνευση
- Παράφορη ιδιοσυγκρασία
- Δημιουργός έντονων σκηνικών εντυπώσεων
- Φορέας της ηθικής και πολιτικής ενίσχυσης της Αθήνας
- Πρόμαχος των παραδοσιακών, πολιτικών και καλλιτεχνικών, αξιών

Εικόνα 5: Ο λογοτεχνικός «αγώνας» Αισχύλου – Ευριπίδη, με διαιτητή τον Διόνυσο.
Βάτραχοι Αριστοφάνη, Εθνικό Θέατρο, 1986. Σκηνοθεσία : Κώστας Μπάκας

Βάτραχοι Αριστοφάνη - Οι βασικές κατηγορίες του Ευριπίδη εναντίον του Αισχύλου

- Κατάχρηση «σιωπής» και «βουβών» προσώπων
- Υπερβολική η βαρύτητα του Χορού
- Υπερβολική έκταση χορικών και μονολόγων
- Μονοτονία και επαναληπτικότητα των λυρικών μερών
- «Στρατοκρατική» εμμονή στη θεματολογία
- Υπερβολικά περίτεχνο και σκοτεινό ύφος
- Εξεζητημένο λεξιλόγιο
- Έμφαση στην επίφαση και όχι στην ουσία
- Παρωχημένη, ακαδημαϊκή δραματική τεχνική
- Έλλειψη εκφραστικής ακρίβειας και νοηματικής σαφήνειας
- Έλλειψη ρεαλισμού
- Σκηνικές και ενδυματολογικές υπερβολές
- Δραματικές και εκφραστικές αδυναμίες των «προλόγων»

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου Ι

Η δημοτικότητα του Αισχύλου στην κλασική (5^{ος} αι. π.Χ.) και μετακλασική (4^{ος} αι. π.Χ.) αρχαιότητα:

- Δικαίωμα για μεταθανάτιες παραστάσεις έργων του Αισχύλου ήδη από τον 5^ο αι. π.Χ.
- Αντιγραφή και κυκλοφορία των αυτόγραφων έργων ήδη κατά τον 5^ο αιώνα.
- Επικράτηση του Αισχύλου στο έργο του Πλάτωνα – Παρατραγώδηση του Αισχύλου από τον Αριστοφάνη – Αναφορές στον Αισχύλο από τον Αριστοτέλη

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου II

- Επανάληψη «παλαιών» τραγωδιών περ. από το 386 π.Χ. - Αλλοιώσεις στα κείμενα από τους υποκριτές.
- Β΄μισό 4^ο αι. π.Χ.: σύνταξη κρατικού αντιγράφου των έργων των τριών τραγικών από τον πολιτικό και ρήτορα Λυκούργο, υπεύθυνο της κρατικής λατρείας στην Αθήνα.

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου III

Ελληνιστική-Αλεξανδρινή περίοδος

(338 ή 323 π.Χ. – 146 ή 30 π.Χ.)

- 3^{ος} αι. κε.: Σταδιακή συρρίκνωση του ποιητικού «κανόνα» σε λίγα ονόματα, μείωση του αριθμού των αντιγραφόμενων και παριστάμενων έργων.**
- 3^{ος} αι. π.Χ.: «υπεξαίρεση» του κρατικού αντιγράφου των τραγωδιών από τον Πτολεμαίο Γ΄ τον Ευεργέτη, βασιλιά της Αιγύπτου**

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου IV

Ελληνιστική-Αλεξανδρινή περίοδος

(338 ή 323 π.Χ. – 146 ή 30 π.Χ.)

- Έντονη «φιλολογική» ενασχόληση με την αρχαία λογοτεχνία και δραματουργία (Λυκόφρων, Αριστοφάνης ο Βυζάντιος, Απολλόδωρος, Αρίσταρχος, Καλλίστρατος κ.ά.)
- Φιλολογική εργασία Διδύμου (1^{ος} αι. π.Χ.): περιλήψεις, λεξικά, ερμηνευτικά σχόλια και υπομνήματα

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου V Ρωμαϊκή αυτοκρατορική περίοδος (1^{ος} – 2^{ος} αι. μ.Χ.)

- **Προτίμηση στις ανθολογίες και επιλογή δραματικών ποιητικών και έργων με εκπαιδευτικά κριτήρια.**
- **Πιθανώς σ' αυτή την περίοδο ανάγεται η επιλογή των συγκεκριμένων έργων των τριών τραγικών.**

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου VI

Βυζαντινή περίοδος

- 4^{ος} αι. μ.Χ.: μεταγραφή των παπύρινων κυλίνδρων σε περγαμηνούς κώδικες → καταστροφή πολλών χειρογράφων
- 6^{ος} αι. μ.Χ.: Πυρπόληση της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας, πιθανώς από τον χαλίφη της Δαμασκού Ομάρ, μαθητή του Μωάμεθ → καταστροφή πολλών χειρογράφων

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου VII

Βυζαντινή περίοδος

- Εξάπλωση του Χριστιανισμού: περιθωριοποίηση της παγανιστικής λογοτεχνίας μέχρι και την περίοδο της Εικονομαχίας (726-842 μ.Χ.)
- 9^{ος} αι. μ.Χ. κε.: αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την ελληνική αρχαιότητα - μεταγραφή των χειρογράφων σε μικρογράμματη γραφή (πατριάρχης Φώτιος: λεξικογράφηση, ανθολόγηση κειμένων)

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου VIII

Βυζαντινή περίοδος

- 11^{ος} αι. : βυζαντινό λεξικό *Σούδα*
- 1204: άλωση της Πόλης από τους Φράγκους
- 1261: ανάκτηση της Πόλης - φιλολογική αναγέννηση υπό τη δυναστεία των Παλαιολόγων
- Σημαντικοί βυζαντινοί λόγιοι (4^{ος}-14^{ος} αι.): Ησύχιος, Ιωάννης Ζωναράς, Ιωάννης Τζέτζης, Μάξιμος Πλανούδης, Θωμάς Μάγιστρος, Μανουήλ Μοσχόπουλος, κ.ά.
- 1453: άλωση της Πόλης από τους Οθωμανούς - Μετατόπιση της φιλολογικής ενασχόλησης στη Δύση

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου ΙΧ

- Το αρχαιότερο και καλύτερο χειρόγραφο του Αισχύλου: **Μεδικιανός κώδικας (Mediceus ή Laurentianus)**. Γράφεται περί το **1.000 μ.Χ.** και το 1423 μεταφέρεται από την Κωνσταντινούπολη στην Ιταλία. Περιέχει τις επτά σωζόμενες τραγωδίες του Αισχύλου, με σχόλια, και το έπος *Αργοναυτικά* του Απολλωνίου του Ροδίου (3^{ος} αι. π.Χ.)
- Πάνω από 100 χειρόγραφα και 9 οικογένειες χειρογράφων
- «Βυζαντινή παράδοση»: *Προμηθεύς Δεσμώτης, Επτά επί Θήβας, Πέρσαι*

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου X

Νεώτερη εποχή

- Γερμανικός ουμανισμός 19^{ος} αι.: (επαν)εκτίμηση του αρχέγονου Αισχύλου έναντι του «ώριμου» Σοφοκλή και του «παρακμιακού» Ευριπίδη (Schlegel, Schelling, Hölderlin, Schopenhauer, Hegel)
- Πρώτη παράσταση τραγωδίας στο ελληνικό Βασιλικό Θέατρο: *Ορέστεια 1903* σε μετάφραση Γεωργίου Σωτηριάδη (βασισμένη στην τρίπρακτη διασκευή του Wilamowitz) και σκηνοθεσία Θωμά Οικονόμου

Ιστορία της παράδοσης του έργου του Αισχύλου XI

- **1927 και 1930:** *Προμηθεύς Δεσμώτης και Ικέτιδες* στις **Δελφικές Εορτές**
- **1932:** Εναρκτήρια παράσταση του Εθνικού Θεάτρου με τον *Αγαμέμνονα* (σκηνοθεσία: Φώτος Πολίτης, μετάφραση: Ιωάννης Γρυπάρης)
- Έλληνες σκηνοθέτες που ασχολήθηκαν με έργα του Αισχύλου: Δημήτρης Ροντήρης, Αλέξης Σολομός, Κάρολος Κουν, Αλέξης Μινωτής, Σπύρος Ευαγγελάτος, Θεόδωρος Τερζόπουλος, Σταύρος Τσακίρης, Δημήτρης Λιγνάδης, Λυδία Κονιόρδου κ.ά.

ΣΩΖΟΜΕΝΕΣ ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ

Εικόνα 6: «Θέατρο Τέχνης», Ωδείο Ηρώδου του Αττικού 1965
Σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν

Εικόνα 7: «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου 1968.
Σκηνοθεσία: Αλέξης Σολομός

Εικόνα 8: «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, 1977.
Σκηνοθεσία: Σπύρος Ευαγγελάτος

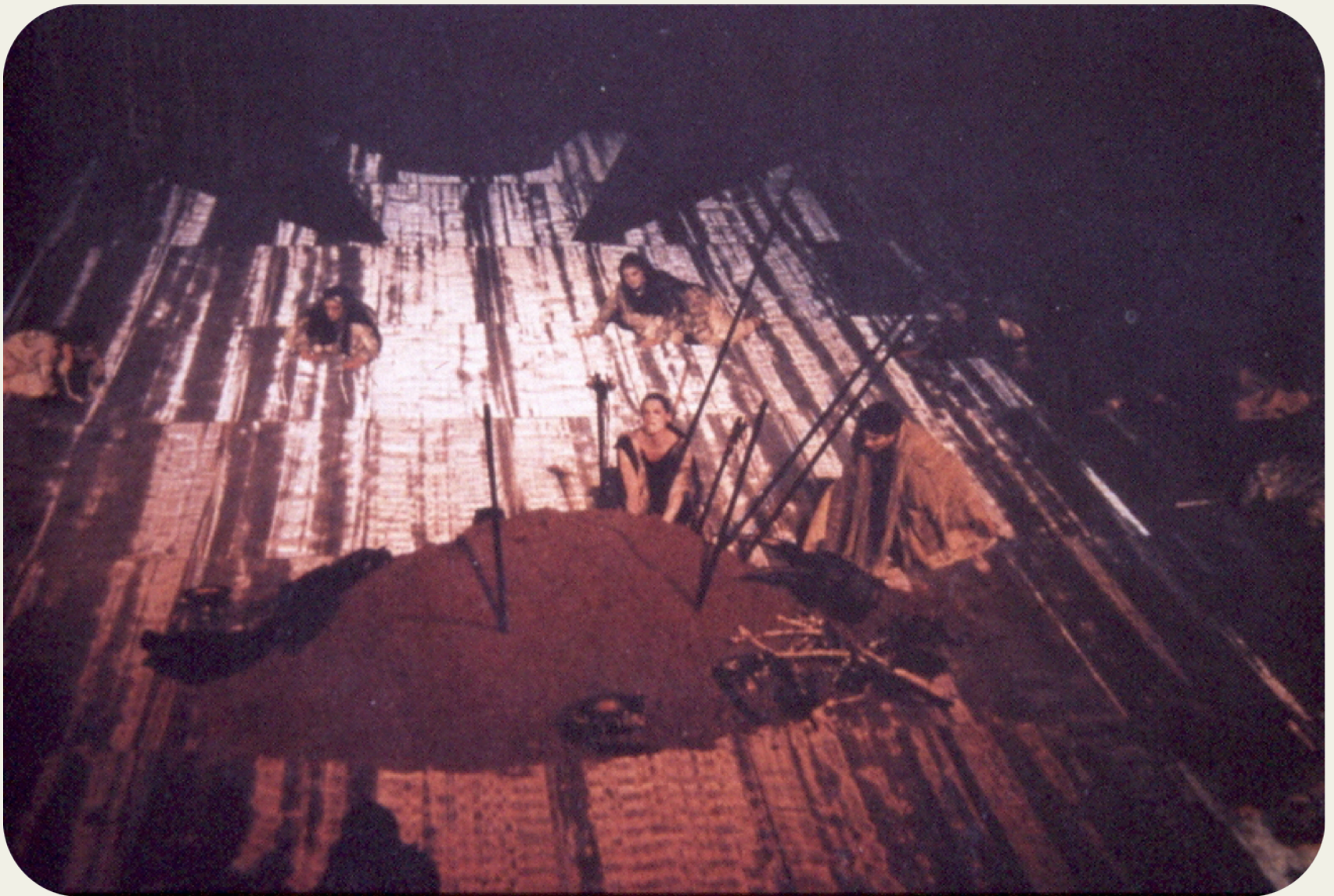
Φυτογραφία: Εδη Φυλάκτου

Εικόνα 9: «Άττις», Παλαιό Ελαιουργείο Ελευσίνας, 2010,
Σκηνοθεσία: Θεόδωρος Τερζόπουλος

Εικόνα 10: «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, 2001.
Σκηνοθεσία: Γιάννης Κόκκος

Εικόνα 11: «Αμφι-Θέατρο», Θέατρο Επιδαύρου, 1987.
Σκηνοθεσία: Σπύρος Ευαγγελάτος

Εικόνα 12: «Ανοιχτό Θέατρο», 1993. Σκηνοθεσία: Γιώργος Μιχαηλίδης

Σωζόμενες τραγωδίες - Χρονολόγηση

ΠΕΡΣΑΙ – 472 π.Χ.

ΕΠΤΑ ΕΠΙ ΘΗΒΑΣ – 467 π.Χ.

ΙΚΕΤΙΔΕΣ – (466-458;) 463 π.Χ.;

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ - ;;;

ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ – 458 π.Χ.

ΧΟΗΦΟΡΟΙ – 458 π.Χ.

ΕΥΜΕΝΙΔΕΣ – 458 π.Χ.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών,
Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου 2015.

«Το θέατρο της Αρχαιότητας Α΄: Αισχύλος. **Γνωριμία με τον Αισχύλο**».

Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://opencourses.uoa.gr/courses/THEATRE102>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/3)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: Προτομή του Αισχύλου, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Aeschylus#/media/File:Aischylos_B%C3%BCste.jpg

Εικόνα 2: Η πρώιμη αρχιτεκτονική μορφή του θεάτρου του Διονύσου, κατά την αναπαράσταση του E. Fiechter *Das Dionysos-Theater in Athen. III. Einzelheiten und Baugeschichte*, Stuttgart, 1936, εικ. 29. Από το Σ. Γώγος, *Το αρχαίο θέατρο του Διονύσου*, Μίλητος, 2005, σελ. 45, σχ. 8.

Εικόνα 3: Αναπαράσταση του Θεάτρου του Διονύσου στο β΄ μισό του 5^{ου} αι. π.Χ., από τους I. Τραυλό (επάνω, κάτοψη) και H. Knell (κάτω, μοντέλο) (J. Travlos, *Bildlexikon zur Topographie des antiken Athen*, Tübingen, 1971, εικ. 677 & H. Knell, *Perikleische Baukunst*, Darmstadt, 1979, πίν. XII). Από το Σ. Γώγος, *Το αρχαίο θέατρο του Διονύσου*, Μίλητος, 2005, σελ. 99, σχ. 30.

Εικόνα 4: Το θέατρο του Διονύσου. Μερική άποψη του κοίλου, της ορχήστρας και του Βήματος του Φαίδρου, από βόρεια (2002), Σ. Γώγος, *Το αρχαίο θέατρο του Διονύσου*, Μίλητος, 2005, σελ. 130, εικ. 25 (φωτό: Σ. Γώγος)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/3)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 5: *Βάτραχοι*, «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, 1986, σκηνοθεσία Κώστα Μπάκα. Αρχείο του Εθνικού Θεάτρου – Οπτικοακουστικό υλικό, © Εθνικό Θέατρο 2008-2011, <http://www.nt-archive.gr/viewfiles1.aspx?playID=857&photoID=4560>

Εικόνα 6: *Πέρσες*, «Θέατρο Τέχνης», Θέατρο Ηρώδου του Αττικού, σκηνοθεσία: Κάρολος Κουν, 1965. Αρχείο του Θεάτρου Τέχνης. Μεταφέρθηκε από το: Πλ. Μαυρομούστακος (επιμ.), *Κάρολος Κουν. Οι παραστάσεις*, Αθήνα, 2008, σελ. 284-285.

Εικόνα 7: *Επτά επί Θήβας*, «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, σκηνοθεσία: Αλέξης Σολομός, 1968. Αρχείο του Εθνικού Θεάτρου – Οπτικοακουστικό υλικό, © Εθνικό Θέατρο 2008-2011, <http://www.nt-archive.gr/viewFiles1.aspx?playID=762&photoID=8938>

Εικόνα 8: *Ικέτιδες*, «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, 1977. Σκηνοθεσία: Σπύρος Ευαγγελάτος . Αρχείο του Εθνικού Θεάτρου – Οπτικοακουστικό υλικό, © Εθνικό Θέατρο 2008-2011, <http://www.nt-archive.gr/viewFiles1.aspx?playID=838&photoID=896>

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/3)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 9: : *Προμηθέας Δεσμώτης*, «Άττις», Παλαιό Ελαιουργείο Ελευσίνας, 2010, Σκηνοθεσία: Θεόδωρος Τερζόπουλος, <https://theatereality.wordpress.com/page/3/> (φωτό: Εύη Φυλακτού). Βλ. και

[http://www.attistheatre.com/el/gallery/item/406-%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%94%CE%B5%CF%83%CE%BC%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82,-%CE%91%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85-\(2010\).html?catid=photos](http://www.attistheatre.com/el/gallery/item/406-%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CE%B8%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%94%CE%B5%CF%83%CE%BC%CF%8E%CF%84%CE%B7%CF%82,-%CE%91%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85-(2010).html?catid=photos)

Εικόνα 10: *Αγαμέμνων*, «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, 2001. Σκηνοθεσία: Γιάννης Κόκκος. Στο Σ. Γώγος, Κ. Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, *Επίδαυρος. Το αρχαίο θέατρο, οι παραστάσεις*, Αθήνα, 2002, σελ. 446.

Εικόνα 11: *Χοηφόροι*, «Αμφι-Θέατρο», Θέατρο Επιδαύρου, 1987. Σκηνοθεσία: Σπύρος Ευαγγελάτος. Στο Γ. Πάτσας, *Σκηνικά – Κοστούμια*, Αθήνα, 1995, σελ. 35.

Εικόνα 12: *Ευμενίδες*, «Εθνικό Θέατρο», θέατρο Επιδαύρου, 2001. Σκηνοθεσία: Γιάννης Κόκκος, Αρχείο του Εθνικού Θεάτρου – Οπτικοακουστικό υλικό, © Εθνικό Θέατρο 2008-2011, <http://www.nt-archive.gr/viewFiles1.aspx?playID=579&photoID=10997>